

Nr 229.

Av herr **Gustafson, Fritiof, m. fl.**, om utredning rörande intressekontor för underlättande av jordbruksarbetares övergång till självständiga brukare m. m.

Lantarbetarfrågan måste alltjämt, trots alla oförnekliga framsteg, betraktas såsom i stort sett olöst. Ytterst beror vad som kan göras för lantarbetarnas trygghet och trevnad av jordbrukets konjunkturer. De villkor, under vilka det svenska lantbruket under senaste tiden arbetat, ha, såsom noggsamt känt är, erbjudit synnerligen ogynnsamma förutsättningar för vidtagande av anstalter, som eljest framstått som önskvärda för att förbättra lantarbetarklassens ställning. Utan att närmare ingå på jordbrukets arbetsvillkor, må det vara tillräckligt att fastslå, huru dessa svåra konjunkturer för jordbruksnäringen varit rådande samtidigt med ett successivt tillfrisknande och uppblomstrande av industrien och hurusom detta kommit att resultera i en disproportion i löneläge mellan industriens och jordbrukets anställda. Varje tanke att på stats tvångets väg pålasta jordbrukets arbetsgivare nya ekonomiska bördor måste anses utesluten. Senast 1928 rörde under debatten om en motion angående lantarbetarnas bostadsförhållanden en tämligen enhällig mening därom, att den då föreliggande tidpunkten av svag räntabilitet icke inbjöd till att statsmakterna föreskrev landets jordbrukare några »sociala» åligganden av ekonomisk räckvidd. Sedan dess har en ytterligare, delvis katastrofal försämring av räntabiliteten inträtt med alla de konsekvenser i fråga om återhållsamhet i kraven på jordbrukets arbetsgivare, som därav varit nödtvunget betingade. Från de jordbruksanställdas synpunkt medför detta som en självfallen följd, att deras i och för sig än så förstäneliga önskemål i lönehänseende icke kunnat bli uppfyllda, allra minst i den mån dessa inneburit likställdhet med industriens arbetare. Vidare har depressionen medfört, att jordbrukarna måst i större eller mindre utsträckning uppskjuta det bostadsbyggande, som tidigare normalt fortgått. Ytterligare har jordbrukskrisen givetvis medfört minskade möjligheter för de jordbruksanställda till besparingar, som åsyftat att kunna för framtiden användas till bildande av egna hem eller dylikt.

Då riksdagen senast visade sig behärta de jordbruksanställdas läge, resulterade riksdagens skrivelse i tillsättandet av den s. k. jordbruksutredningen. I direktiven för denna kommitté kom dock lantarbetarfrågan att trängas i bakgrunden, och det framgår av redogörelsen för utredningens hittillsvaran-

de inriktning och planering, så långt något härom låter sig utläsa i Berättelsen över vad sig i riket tilldragit, att allenast en enda undersökning utav kommitténs många kan anses innefatta lantarbetarfrågan i direkt mening. Härom är självfallet intet egentligt att anföra, så länge jordbrukets kris fått en sådan omfattning som just nu och så länge det måste framstå som den mest trängande angelägenheten för kommittén att främst angripa problemet om jordbrukets förhjälpande över de uppståndna svårigheterna, en fråga som självfallet i hög grad även är ett livsintresse för de jordbruksanställda. Framför allt har den ifrågavarande utredningens igångsättande varit av betydelse så till vida, som därmed auktoritativt fastslagits, att frågan om lantarbetarklassens höjande i första hand måste ta sikte på att säkra ett produktivt och räntabelt jordbruk.

Frågan om de jordbruksanställda kan visserligen synas mindre aktuell under en för lantbruket så kritisk tid som den nuvarande. Men å andra sidan låter den icke avföra sig från dagordningen. Sådana för jordbruksarbetarna grundväsentliga spörsmål som tryggheten för ålderdomen, möjligheterna att kunna arbeta sig fram till en självständig ställning o. s. v. måste för dem det gäller alltid vara lika levande. Så länge jordbruksarbetarnas intressen härutinnan i hög grad sammanfalla med jordbrukarnas egna, måste det även för dessa senare vara en angelägenhet att diskutera hithörande problem. Icke minst under en tid av avfolkning vid jordbruket ha lantbrukarna själva allt intresse av att ventilera spörsmålet. Tidpunkten för en ny omprövning kan därför icke nu anses olämplig. Även om realiserandet av vissa uppslag till de jordbruksanställdas fromma, sådana som nedanstående eller andra, icke kan tänkas ske utan vissa ekonomiska insatser från arbetsgivarnas sida, bör det dock framhållas, att vissa uppslag kunna under depressionstiden utredas och utformas i förhoppning på förbättrade konjunkturer. Lägges som i nedanstående förslag tyngdpunkten på de frivilliga åtgärderna — varje annan form måste vara utesluten — bör det sålunda icke från lantbrukarnas egna led kunna göras invändningar emot att nu återuppta vissa för lantarbetarna viktiga spörsmål till undersökning.

Lantarbetsgivare och lantarbetare måste i stort sett anses äga sammanfallande intressen. De förra måste ha lika stort intresse som de senare av sådana villkor för jordbruksnäringens bedrivande, vilka möjliggöra avlönings- och bostadsförmåner av sådant slag, att längtan till städerna icke föranledes av ekonomiska skäl. Beredandet av förbättrade materiella betingelser för jordbruksarbetarna är därför liktydigt med anstalter med syfte att bevara de intelligentaste och dugligaste ungdomarna från landsbygden åt denna. Samma betydelse härför äger underlättandet av möjligheterna för de mest intresserade och skötsamma bland jordbruksarbetarna att skaffa sig en framtida självständig ställning som brukare. Under nuvarande förhållanden, med den för jordbruket gällande lönenivån, är det för mycket begärt, åtminstone av en jordbruksarbetare med stor familj, att han av sin kontanta avlöning skall kunna spara så stort belopp att detta är tillräckligt som startkapital för grundande av eget jordbruk eller som sparkapital för ålderdomen.

Med nuvarande tillströmning av de ofta bästa arbetskrafterna till industrien måste det för lantbruket vara ett vitalt intresse att vidtaga sådana realiserbara åtgärder, som kunna tjäna som motvikt mot det bättre avlönade industriarbetets och städernas lockelser. Ett närmare sammanknippande av brukares och anställdas intressen för att förverkliga — såsom här nedan kommer att ifrågasättas — grundandet av en intressekassa för att befordra dels egnahemsbildandet, dels sparandet för ålderdomen, skulle medföra ett fördjupande och befestande av det goda förhållande, som av ålder bestått mellan arbetsgivare och arbetare vid jordbruket, en intressegemenskap som inom jordbruket med dess säregna förhållanden är av större betydelse än inom någon annan näring. I den mån denna fond borde vara ägnad att stimulera intresset för jordbruksarbetet, kunde denna starkare gemenskap bjuda jordbrukets anställda en förmån, som uppvägde de fördelar, som landsbygdsungdomen gärna intalar sig att se och under industriens nuvarande högkonjunktur med rätta också sett i industriarbetet. Tanken på en dylik intressekassa åsyftar tillika att intressera de yngsta och friskaste arbetskrafterna för jordbruket och att genom de gemensamma insatserna binda dem vid detta. Sett vidare från den mångomtalade rationaliseringens synpunkt behöver en solidarisk fondbildning icke försvåra utan tvärtom underlätta denna process just härigenom, att en frisk, yrkesskicklig och stark arbetarstam tryggas åt jordbruket, samtidigt som ökade möjligheter beredas de äldre arbetarna att något tidigare än f. n. är fallet draga sig tillbaka från ett krävande och många gånger tungt arbete. I den mån arbetsgivarnas tilltänkta inbetalningar i fonden ske för en viss namngiven anställds räkning, måste härav uppstå en större varaktighet i anställningstidens längd, varigenom man skulle kunna motverka det erkänt onöda uti de täta, ofta årliga flyttningarna mellan olika arbetsgivare med därav uppkommen känsla av hemlöshet och rotlöshet. Utav en sådan utveckling måste båda parterna vara betjänta.

Motionärerna förmena sålunda, att en intressekassa av antytt slag skulle kunna bidra till att för jordbruket förvärva och bevara goda arbetskrafter, att öka de anställdas intresse för sitt yrke och att stärka samhörigheten mellan arbetsgivare och anställda. Enligt motionärernas mening måste dessa fördelar både yrkестekniskt och socialt vara så stora, att de kräva vissa offer av arbetsgivarna. Utan gemensamt bistånd mellan de båda intresserade parterna torde icke heller någon lösning vara möjlig. Genom att bådas medverkan ges frivillighetens form och då några tvångsanstalter icke ifrågasättas, böra inga friktioner uppstå utan organisationen bör få fritt växa ut och växa sig fast.

Såsom av ovanstående framgår, är det viktigaste spörsmålet enligt motionärernas mening en tillfredsställande lösning av jordbruksarbetarnas egnahemsfråga och ålderdomsförsörjning. För att i någon mån främja en dylik lösning ha motionärerna tänkt sig möjligheten av att upprätta en intressekassa, som skulle bildas genom frivilliga, regelbundna sammanskott från arbetsgivare och arbetare och ställas under offentlig kontroll för att erbjuda säkerhet för

de insatta medlen. Det är motionärernas uppfattning, att denna angelägenhet är förtjänt av en snar utredning från det allmännas sida. Här nedan skola endast vissa synpunkter angivas, för att närmare skissera motionärernas tankegång.

Den ifrågavarande kassan bör bildas dels genom insatser av arbetsgivarna och de anställda, dels av överskotts- eller s. k. arvsmedel, varmed förstås arbetsgivareinsättningar för viss arbetare, vilken sedermera övergått till annat yrke. Avgifternas storlek må för vinnande av största anpassning kunna fixeras efter olika tariffer. Svårigheter torde bjuda att tänka sig annat än samma storlek av de belopp, som brukaren resp. den anställde vid samma gård tillskjuta. Premien bör utgå helst månads- eller kvartalsvis. Självfallet måste det framstå som ett huvudintresse att förmå de yngsta jordbruksarbetarna att ansluta sig till kassan för att de tidigast möjligt må kunna hinna tillgodogöra sig dennas förmåner. Om man förslagsvis räknar med 2 kronors insättning per månad utav såväl arbetsgivaren som av den anställde, skulle dessa insättningar ha vuxit till:

efter 13 år med 4 % ränta kr.	817: 52,	med 5 % kr.	876: 88
» 23 » » » » » »	1,804: 76,	» » » » » » »	2,088: 88
» 28 » » » » » »	2,465: 84,	» » » » » » »	2,908: 36
» 33 » » » » » »	3,271: 68,	» » » » » » »	3,995: 76

I stort sett skulle följaktligen en ömsesidig insättning av 2 kronor, pågående under 33 år, efter vanlig ränteavkastning belöpa sig till 4,000 kr. vid inbetalningstidens slut. Om vederbörande jordbruksanställd anslutit sig till kassan vid 17 års ålder och därefter oavbrutet tillhört denna, skulle han följaktligen vid 50 års ålder förfoga över detta kapital. Detta belopp kan betraktas som minimiavkastning under förutsättning av 5 procents räntefot; beloppet bör sedan eventuellt kunna ökas dels genom utdelning av arvsmedlen, dels tilläventyrs genom någon statlig premie, som det kunde finnas lämpligt att bevilja till kassan anslutna jordbruksarbetare vid deras övergång till självständigt jordbruk eller vid deras »pensionering». Visserligen får en inbetalningsperiod av 33 år i de flesta fall anses för långvarig för att den anställde i sina bästa år skall kunna övertaga ett självständigt jordbruk, och visserligen får man, åtminstone till en början, icke för högt taxera storleken av utdelningsmedel, grundade på andra intäkter än de egna insatserna från jordbrukaren resp. den anställde. Men även med ett startkapital å 2,500 å 3,000 kr. torde en grund vara lagd för övertagande åtminstone av ett mindre jordbruk.

Förmånerna för jordbruksarbetarna att inträda i kassan måste ligga i öppen dag. Mot deras egen insättning svarar ett lika stort belopp, insatt av arbetsgivaren. Deras rätt till utfående av egna insatser måste vara självfallen under alla förhållanden. Sålunda böra de erhålla rätt att utbekomma sitt eget insatta kapital, därest de övergå från jordbruket till annat näringsfång, och likaledes böra samma medel övergå till stärbhuset i händelse av dödsfall. Åtminstone i förra fallet ges det ingen principiell anledning att låta arbetsgivar-nas andel samtidigt övergå till arbetaren. I den mån dessa medel äsyftat att

tjäna som hjälp antingen till bildandet av egna jordbruk eller också till pension åt de jordbruksanställda, måste nämligen de senare anses ha förverkat sin rätt till delaktighet uti dessa medel, när de övergå att ägna sig åt t. ex. industriarbete. Men även om principerna ligga klara, måste det ändock uppstå en hel del gränsfall, beträffande vilka man först efter en närmare utredning kan vara beredd att fatta definitiv ståndpunkt. Motionärerna ha härvid i åtanke närmast sådana fall, då en jordbruksarbetare först efter en mycket långvarig tjänst, t. ex. vid 50-årsåldern, flyttar över till annat yrke, eller sedan han mycket länge, t. ex. ett 30-tal år, har varit ledamot av kassan eller då denna överflyttning kan ha varit mer eller mindre nödtvungen, såsom beroende på arbetsbrist eller kris vid jordbruket. Likaså kunna, om rena pensionssynpunkter anläggas, vissa skäl tala för att under samma förutsättning av långvarig tjänst även t. ex. jordbruksanställds änka kommer i åtnjutande av det kapital för ålderdomen, som eljest tillkommit mannen. I båda dessa fall kunna billighets- och lämplighetssynpunkter motivera en undersökning av vissa modifikationerna uti dispositionen av arbetsgivarnas insatser, likaså blir det kanske, just med utgångspunkt från pensionssynpunkten, nödvändigt att fastställa, att en anställd, som t. ex. i ett trettiotal år varit medlem av intressekassan, utfår hela arbetsgivarens insats, även om han inemot 60-årsåldern skulle av olika tänkbara anledningar övergå för återstående arbetsår till annan, fysiskt mindre ansträngande sysselsättning.

Vissa restriktioner uti de anställdas ränteavkastning å egna insättningar kunna emellertid ifrågasättas i de fall, då en övergång före den stipulerade minimitiden sker till annat yrke. Detta kan knappast tänkas ske på det sättet, att arbetarna icke skulle utfå sitt eget insatta kapital plus en normal förräntning. Vad som emellertid kan behöva underkastas diskussion är om lantarbetare, som endast en kortare tid varit anslutna till kassan för att sedan lämna jordbruksarbetet, skola komma i åtnjutande av den eventuella merränta, som det bör lyckas denna organisation att ernå. Med utgångspunkt från fondens huvudsyften, egnahemsgrundandet eller ålderdomsförsörjningen, kan det knappast anses harmoniera med dessa, att de extra ränteförmåner, som på grund av kassans ansvarighetsbestämmelser kunna beredas delägarna, oavkortat komma dem till godo, vilkas medlemskap varit av kortvarig beskaffenhet. Då överskottsrentan å deras insatser måste behandlas på samma sätt som arbetsgivarnas s. k. arvsmedel, d. v. s. efter särskilda grunder tillfalla andra, långvarigt anställda jordbruksarbetare, bör icke någon principiell invändning från arbetarhåll kunna riktas mot denna reducering av ränteavkastningen till normal livförsäkringsränta samt överskottets disponerande för andra medlemmar i enlighet med fondens primära syftemål. Men helt naturligt måste detta avdragssystem beskäras att endast gälla för en kortvarigare anställning vid jordbruket; efter vad som tidigare framhållits måste efter en viss minimitid insättningarna övergå från att betraktas som vanliga besparingar till att få karaktären av frivilliga pensionsavgifter.

För arbetsgivarnas vidkommade innebär systemet, att de för varje arbetare vid gården, som ansluter sig till kassan, inbetala ett visst överenskommet be-

lopp. I samma ögonblick den anställde upphör med sina insättningar kunna arbetsgivarna icke längre anses förpliktade att erlägga sin tribut. Hur förfaras skall, därest arbetsgivaren brister i fullgörandet av sitt åtagande, bör vid en utredning närmare beaktas.

Vissa olägenheter kunna givetvis uppstå vid ett dylikt frivilligt samarbete mellan arbetsgivare och anställda. Särskilt om så skulle bli fallet att många arbetsgivare ogärna ikläda sig dylika förpliktelser, kunna dessa komma att pressa upp lönenivån inom gällande konjunkturen så högt, att svårigheter inträdde för de lantbrukare, som för sina arbetare önskade göra dessa avsättningar, att kunna konkurrera i lönehänseende. Motionärerna utgå härvid ifrån, att arbetsgivarnas insatser i realiteten bli att förlikna vid en villkorligt ökad lön för vederbörande anställda. Normalt torde man dock kunna antaga, att de dugligaste och skötsammaste arbetarna mycket väl äro förtjänta av en dylik faktiskt högre avlöning och att det följaktligen ligger i arbetsgivarnas eget intresse att underkasta sig denna meravlöning, om de vilja förvärva den genomsnittligt sett bästa arbetskraften.

Själva registreringen uti kassan av de anställda kan givetvis stöta på vissa tekniska besvärligheter på grund av flyttningar, arbetsgivarnas upphörande med sitt jordbruk o. s. v. Genom att även arbetsgivarens avgift påföras viss namngiven vid gården anställd person, vilkens konto tillgodoföres denne efter flyttning till annan gård eller ombyte av ägare, torde dock inga större svårigheter härmed vara förenade. I den mån den anställde själv vill öka sina insatser utöver det med arbetsgivaren överenskomna eller fortsätta att göra insättningar, därest arbetsgivaren upphör härmed eller den kontoinnehavande arbetaren flyttar till en icke kassaansluten arbetsgivare, skall detta givetvis stå honom fritt. Den anställde kunde i denna sparverksamhet ha den särskilda stimulans, som ligger dels i den större säkerheten för penningarnas förvaltning, dels i den beräknade högre räntefoten. En extra stimulans kunde härvid ytterligare givas jordbruksarbetaren att öka sitt konto utöver den avtalade ömsesidiga premien, om denne vid en dylik regelbunden merinsättning skulle kunna få tillgodogöra sig en viss mindre procent av de s. k. arvsmedlen den dag, han lyfte kapitalet för att överta eget hemman eller som »pension». Självfallet skulle dock å vederbörandes konto arbetsgivarnas och arbetarens egna insatser föras i särskilda kolumner, så att om en avflyttning sker till annat yrke en uppdelning av medlen kan företagas i dels vad arbetaren har att förfoga över som eget hopspart kapital och dels vad i form av s. k. arvsmedel skall kvarstå hos fonden.

Det kan knappast behöva diskuteras, att de s. k. arvsmedlen icke kunna återbetalas till arbetsgivaren utan i stället böra tillföras kassan. Utom de rent praktiska svårigheterna för ett återbetalningssystem tillkommer kassans karaktär av frivillig pensionsanstalt, med vilken någon dylik återfordringsrätt lika litet kan förlikas som normalt gäller för övriga pensionskassor. Några starkare invändningar torde icke heller kunna göras från arbetsgivarhåll mot att ifrågavarande överskottsmedel tillgodogöras kassans allmänna syften. Även om arvsmedlen komma andra personer till godo, med vilka arbetsgivaren icke

haft något som helst att skaffa, utskiftas de ändock för intresserade, sparsamma arbetare, som flera tiotal år arbetat med jorden. Skulle dessutom det antagandet bekräftas av erfarenheten, att man i stort hade att söka den bästa och mest intresserade arbetskraften just bland de jordbruksarbetare, som ingått som medlemmar av kassan, måste arbetsgivarnas insättningar reellt betraktas som en extra ersättning för förvärv av den skickligaste arbetarestammen, och sett från denna synpunkt vore det icke rimligt att återgälda dessa arvsmedel till arbetsgivaren, så länge dessa äro att anse som merlikvid för utfört kvalificerat arbete. Men därtill komma alla de praktiska behov, som dessa arvsmedel ha att fylla och som i hög grad giva kassan dess karaktär. Medlen komma nämligen att öka de utdelningar, som vederbörande arbetare ha att tillgodoräkna sig, och måste i så måtto verka stimulerande för jordbruksarbetarna till att ansluta sig till denna frivilliga sparverksamhet. Tvivelsutan bör man med hänsyn till yrkesomflyttningar kunna räkna med, att dessa arvsmedel snart komma att växa till ett icke oansenligt belopp.

Det blir den eventuella utredningens sak att närmare fastställa de principer, efter vilka dessa överskotts- eller arvsmedel skola utfalla. Med utgångspunkt från att de oavkortat böra tillfalla kassans arbetarmedlemmar i enlighet med kassans primära syften, kan ett avsteg härifrån endast för ett fall tänkas motiverat eller rent av nödvändigt, nämligen om kassans soliditet skall fotas på viss solidarisk ansvarighet, varvid avsättningar till en säkerhets- eller garantifond i första hand kunde finnas böra ske just med dylika arvsmedel. Att arvsmedlen i främsta rummet proportionellt mot insättningarnas storlek och tidslängd böra komma de permanenta medlemmarna till godo torde stå utanför diskussion. Med permanenta medlemmar avses härvid sådana jordbruksanställda, som fullgjort sina inbetalningar en viss föreskriven längre minimi-tid eller också ända till dess de på grund av åldersskäl upphört med jordbruksarbete. Men därvid kunna dock delade meningar uppstå, huruvida utdelningsprocenten skall vara lika stor både vid egnahemsbildning och för pensionsfallen eller huruvida det kan anses särskilt motiverat att tillämpa en högre utdelningsprocentsats i förra fallet. Ätminstone i så måtto måste en särskilnad göras mellan dessa bägge ändamål, att arvsmedel tvivelsutan böra tillföras varje till kassan ansluten medlem, även om denne endast relativt få år varit inbetalande, därest han önskar övergå till eget jordbruk; i ett sådant fall synas dock vissa skäl tala för en lägre utdelningsprocent än i händelse minimitiden uppfyllts. Vidare kan det diskuteras, om dessa arvsmedel skola lika fördelas över hela riket allt efter insättningarna eller om de skola sammanföras i t. ex. länsfonder eller hushållningssällskapsfonder för att anknyta till en naturligen förefintlig provinsiell samhörighet; självfallet står denna fråga dock i intimaste samband med frågan om kassans organisation och det eventuella behovet av lokala underorganisationer. Ytterligare framstår det för motionärerna lämpligt att söka åvägabringa en sådan utdelningsskala, att därmed ett särskilt stöd och en välbehövlig uppmuntran skänkes de lantarbetare, som frivilligt inbetala en premie, vilken är högre än den med arbetsgivaren överenskomna. Möjligen kan det tänkas, att en rent individuell prövning även kan bli önskvärd för att med

arvsmedel särskilt uppmuntra sparsamhet i sådana fall, då extra insättningar förekommit från jordbruksarbetare med försörjningsskyldighet mot familj, föräldrar o. s. v. eller från jordbruksarbetare med synnerligen låg avlöning. Som ett ytterligare exempel på en blivande undersöknings uppgifter kan slutligen framhållas utredandet av, i vad mån en utdelning av arvsmedel kan tänkas ifrågakomma t. ex. vid dödsfall till den efterlevande, vid svårare sjukdom, då ersättning enligt olycksfallsförsäkringsbestämmelserna icke utgår, samt tilläventyrs under andra omständigheter, oaktat att den anställde vid överflyttning till annan näring icke uppfyllt de stipulerade allmänna minimitidsföreskrifterna.

På en blivande undersökning skall ankomma att fastställa ifrågavarande minimitid. För arbetarna icke mindre än för arbetsgivarna torde det vara av betydelse, att arbetarnas anslutning till kassan sker så tidigt som möjligt och att övergången till självständig verksamhet icke onödigt fördröjes. Nära sammanhörande med frågan om utdelningsprocenten och minimitiden är fastställande av regler angående förfaringssätten vid överflyttning till annat yrke och möjligheterna att därvid t. v. kvarstå med redan insatt belopp i kassan, särskilt med tanke på en eventuell återflyttning till jordbruket. Vidare tarvas en särskild undersökning i vad mån arbetaren skall ha ovillkorlig rätt att när som helst uttaga hela sitt inestående kapital eller delar därav, även under det han kvarstår i yrket. Även om man principiellt är benägen tillerkänna den anställde en dylik rätt att fritt förfoga över sina egna insättningar och i vissa fall, t. ex. vid giftermål, måste finna det helt naturligt att bosättningen kräver tillgångar av sparmedel, kan det ändock, med hänsyn till de ömsesidiga insatserna och icke minst med hänsyn till den anställdes eget välförstådda intresse vara förtjänt av en särskild undersökning, i vad mån ett behov föreligger att kringgärda dispositionsfriheten med vissa restriktioner för att så långt möjligt tillförsäkra delägaren i kassan de med denna avsedda förmånerna.

Vad själva organisationsformen beträffar kunna motionärerna icke utan en föregående närmare utredning ange de företräden, som olika tänkbara anstalter — såsom livränteanstalter, riksbanken, affärsbanker, postsparbanken eller ortssparbanker, eventuellt en fullt fristående kassa med egen utlåningsförräntning — kunna äga i jämförelse med varandra. Avgörande för valet av förvaltningsorganisation måste bli dels möjligheterna till högsta förräntning, dels garantierna för kassans säkerhet. Måhända skulle organisationsfrågan kunna lösas genom att ett livförsäkringsbolag stode som direkt ansvarigt för förvaltningen, möjligen för bekvämlighetens skull biträdd av postsparbanken vid uppbörderna av insättningar. Av särskild vikt anse motionärerna vid en utredning vara att undersöka, huruvida icke under förutsättning av en centralförvaltning för hela riket insättarmedlen kunna placeras i vederbörande ortssparbanker alltefter ortsanslutningens omfång. Medlen skulle därvid avse att fylla jordbrukets kreditbehov på orten och sålunda bidraga till att ortssparbankerna kunde fullgöra sina legitima uppgifter. En dylik användning av jordbruksbefolkningens sparmedel till jordbrukets fromma inom den egna provinsen måste sägas stå i full överensstämmelse med kassans allmänna syftning och bör i sin

ringa mån kunna medverka till att underlätta anslutningen till denna sparkasse-rörelse.

Vad kassans administration beträffar finna motionärerna det naturligt, att i densamma insättas representanter både för lantarbetsgivare och lantarbetare, eventuellt ytterligare med någon representant att bevaka det allmännas intressen.

Statens stöd åt ifrågavarande intressegemenskap måste anses naturlig med hänsyn till kassans sociala uppgifter. Olika former kunna tänkas för utövande av detta stöd. I första hand torde det anses väl motiverat, att staten på någon väg inträder som garant för kassans soliditet, allt efter de villkor, som staten i så fall kan finna nödiga att föreskriva för penningmedlens förvaltning. Såsom ovan framhållits, torde i fråga om säkerheten det icke kunna undvikas att även ta i övervägande, huruvida och i vilken utsträckning vissa avsättningar kunna erfordras till en kassamedlemmarnas egen säkerhetsfond, företrädesvis i denna händelse utgående av arvsmedlen. Vare sig staten eller de enskilda medlemmarna eller båda tillsammans ikläda sig förbindelse för besparingarnas sekuritet, kommer kassans utveckling otvivelaktigt att i högsta grad bero av det förtroende och den tillit, som den kan tillvinna sig hos jordbruksbefolkningen. Ävenså kan det vara nödigt att framhålla, hurusom en bindning av alltför stor del av arvsmedlen i en reserv- eller garantifond måste bli till förfång för kassans syften att hjälpa de behövande dugliga lantarbetarna och kan på sitt sätt bidraga till att förminska de förmåner, som dessa arvsmedel syftat att skänka.

Men även i andra avseenden kan ett statligt stöd åt kassan vara tänkbart. Starka skäl kunna tala för att staten i någon form uppmuntrar och belönar de jordbruksarbetare, som efter en föreskriven medlemstid lyfta sitt kapital. Därest vederbörande insättare därvid går att övertaga eget jordbruk, bör det vara givet, att denne må äga företrädesrätt framför andra att utfå allt det stöd, som kan skänkas från statens egnahemsverksamhet. Men man kan finna det motiverat att gå ett steg längre, i det staten till en dylik jordbruksarbetare med många års egen sparverksamhet lämnar ett direkt bidrag eller en premie utan återbetalningsskyldighet till grundandet av det egna jordbruket. Prejudikat, låt vara av avlägsen natur, finnes på statens direkta subvention åt sparverksamhet, nämligen i skolsparböckerna.

För statens vidkommande måste dylika uppmuntringspremier te sig som ett betydelsefullt led i en rationell lösning av problemet om jordanskaffning åt mindre bemedlade lantarbetare: statens och arbetsgivarnas hjälp skulle härvid lämnas i mån av de jordsökandes egna insatser, och uti dessa mångåriga regelbundna insättningar skulle ligga den starkaste borgen för att de hjälpta ägde intresse och erfarenhet i jordbruksyrket. Tydligare än uti många andra jordanskaffningsprojekt skulle det statliga stödet få karaktären av hjälp till självhjälp och givas utan större risker att vara ändamålslost bortkastade pengar.

Även i det fall, att vederbörande jordbruksarbetare uttar sitt kapital eller använder räntan därav som en pension, kunna goda skäl förvisso anföras för att staten i någon mindre utsträckning lämnar honom sitt stöd. Under alla förhållanden måste det fastslås, att innehavet av sådan genom frivillig intresse-

gemenskap åstadkommen mindre livränta icke får lägga hinder i vägen för jordbruksarbetarna att oavkortat utfå den årliga pension, som enligt pensionsförsäkringslagen eljest tillkommer dem.

De perspektiv, som beviljandet av dylika statliga understöd öppnar i fråga om krav på statskassan, behöva icke bli avskräckande, så framt denna frivilliga kassarörelse endast kommer att utövas i begränsad omfattning. Men även om densamma skulle vinna allmän terräng — något som självfallet endast överensstämmer med motionärernas förhoppningar — får man väga statsutgifterna mot de sociala ändamål och värden, som uppbäras av denna egnahems- och pensionsrörelse. Och skulle anslutningen sålunda bli livlig och allmän, kan denna kassa bli ett värdefullt bidrag till lösningen av landsbygdens fattigvårds- och ålderdomsproblem, och merbelastningen av statens budget får härvid ses mot bakgrunden av de ekonomiska lättnader, som landsbygdskommunerna genom minskade understödskrav kunna röna.

Motionärerna vilja till slut framhålla, att de icke i detta sammanhang ansett det behövt att uppta till diskussion andra åtgärder för lantarbetareklassen, som i närmare eller fjärrare anslutning till hithörande fråga kunna tänkas och som delvis för närvarande torde ligga under utredning. Motionärerna utgå ifrån, att den begärda utredningen anknyter till övriga statliga åtgöranden och organisationsplaner till lantarbetarnas fromma. Slutligen vilja motionärerna förutsätta, att utredningen av Kungl. Maj:t överlämnas till den s. k. jordbruksutredningen.

På grund av vad vi ovan anført få vi sålunda hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning av frågan om inrättande genom ömsidiga frivilliga insatser av arbetsgivare och arbetare samt med statligt understöd av intressekassor med syfte att underlätta jordbruksarbetares övergång till självständiga brukare och att främja deras sparverksamhet för ålderdomen.

Stockholm den 29 januari 1930.

Fritiof Gustafson.

Gustaf Tamm.

Carl Bengtsson.
